

তাৰিখ ... 13 FEB 1987
পৃষ্ঠা ... 5 কলাম ... 3

শিক্ষাত্ত্বে

নোট বই প্রসঙ্গে

চমৎ শ্ৰেণী পর্যন্ত নোট বই ছাপানো এবং বিক্ৰি সৱকাৰ নিষিদ্ধ ঘোষণা কৰেছিলেন। অথচ মজাৰ ব্যাপার হলো, এখন নোট বই বাজাৰে ছেয়ে গেছে। প্ৰথম উচ্চ নোট বই ছাপানো এবং বিক্ৰি নিষিদ্ধ কৰা হলোও নোট বই-এর এমন ছড়া-ছড়ি কেন? ছাত্ৰ-শিক্ষক, অভিভাৱক এবং প্ৰকাশক যহলো নোট বই প্ৰকাশ হওয়া উচিত কি অনুচিত এ নিয়ে বহু বিতৰক বৰোছে। প্ৰকাশক যহলোৰ অভিভাৱত এই যে, কুলে লেখাপড়াৰ মান তেমন উন্নত নয়। ফলে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰা নোট বইয়েৰ উপৰ নিৰ্ভৰ কৰিকে অভিভাৱকৰা সৱকাৰী ও

না কৰে পাৰে না। সব ছাত্ৰৰ পক্ষে তা আৰ প্ৰাইভেট টিউটোৱ রাখা সন্তুষ্ট নয়। কাজেই পৰীক্ষায় পাস কৰতে হলো নোট বই ছাড়া ভৱসা কি? ভালো নোট বই যদি বাজাৰে থাকে, তাহলে তা থেকে ছাত্ৰদেৱ উপকাৰ ছাড়া তো আৰ অপকাৰ হয় না। অন্যদিকে যাৱা নোট বইয়েৰ বিৱোধিতা কৰছেন— তাৰে যুক্তি কম ধাৰালো নয়। তাৰে কথা হচ্ছে নোট বই ছাত্ৰদেৱ প্ৰতিভাকে বিকশিত হতে দেয় না। তাৱা নিৰ্ভৱশীল ও শ্ৰেণীনো বুলি আওড়াতে অস্বীকৃত হয়ে পড়ে। ফলে, নিজেদেৱ শক্তিকে বিসৰ্জন দিয়ে পৰীক্ষায়ও ভালো ফল কৰতে পাৰে না।

এদিকে অভিভাৱকৰা সৱকাৰী ও

বেসৱকাৰী কুলেৰ শিক্ষাৰ পৰিবেশ, মান ও অন্যান্য অস্বীকৃতিৰ কথা ভুলে ধৰেন। তাৰে যুক্তি হচ্ছে, ছাত্ৰৰা কুলে শিক্ষাৰ তেমন সুযোগ-সুবিধা পায় না। শিক্ষকৰাও ক্ষমে ছাত্ৰদেৱ প্ৰতি তেমন মনোযোগ দেন না। ফলে, ছাত্ৰৰা প্ৰাইভেট টিউটোৱেৰ প্ৰতি অনুৰূপ হয়ে পড়ে। তেমনি শিক্ষকৰাও প্ৰাইভেট টিউশনকেই জীবনেৰ মোক্ষম উদ্দেশ্য বলে মনে কৰেন।

আমৰা জানি, পৰীক্ষায় পাস কৰাৰ জন্য ছাত্ৰদেৱ প্ৰাইভেট টিউটোৱেৰ কাছে ধৰনা দিতেই হয়। কাজেই অভিভাৱকদেৱ সঙ্গতি থাক আৰ না-ই থাক সন্তানেৰ পৰীক্ষা পাসেৰ জন্য, প্ৰাইভেট টিউটোৱ রাখতেই হয়। এবং

বিভিন্ন বিষয়েৰ উপৰ নোট বই কিনতেই হয়। কাজেই নোট বই যদি ভালভাৱে লেখা নাও হয়, তবু তাৰ নোট বইয়েৰ দ্বাৰা না হয়ে উপায় কি? বাজাৰে নোট বই আগেও ছিল, এখনো আছে, ভবিষ্যতেও থাকবে। নোট বই ছাড়া ছাত্ৰদেৱ পক্ষে পৰীক্ষায় পাস কৰা সন্তুষ্ট নয়। তাৰে আমৰা তাই বাজাৰে যাতে উন্নতমানেৰ নোট বই প্ৰকাশিত হয়। এবং সেই নোট বই যেন ছাত্ৰদেৱ জীবনে সত্যিকাৰ সহায়তা কৰে। সঙ্গতি কৰণেই তাই নোট বই প্ৰকাশ নীতি পুনৰ্বিবেচনা এবং পুনৰ্বিন্যাস কৰা একান্তই জৱাৰী বলে মনে কৰি।

মাজহারুল হক (বাবু)